

A magyar bucó gyors folyású vizekben él, mozgása futamokból és hosszan tartó, mozdulatlan időszakokból áll
FOTÓ | SALLAI ZOLTÁN

A MAGYAR BUCÓ

SZERZŐ | DR. JUHÁSZ LAJOS tanszékvezető egyetemi docens, a Magyar Haltani Társaság alelnöke

A Magyar Haltani Társaság immár ötödik alkalommal hirdette meg honlapján **az Év hala** címért folyó versenyt kizárólag őshonos fajok jelölésével, ügyelve arra, hogy horgászok-, halászok által hasznosítható, valamint védelem alatt lévő faj egyaránt legyen a kínálatban. Az internetes szavazáson, amely december 31-ével zárult, a *garda*, a *sügér* és a kevésbé ismert *magyar bucó* közül választhattak a halkedvelők és az érdeklődők. A sorrendről hat-ezer-öttszáz válaszadó döntött – többségében a magyar bucó mellett.

A Magyar Haltani Társaság egyre ismertebb kezdeményezésének célja, hogy felhívja a figyelmet a természeti értékeket képviselő, őshonos halfajainkra, elősegítse állományuk gyarapítását. A figyelemfelhívásra annál is inkább szükség van, mivel a Kárpát-medence halfaunájának jelenleg már mintegy 20 százalékát tájidegen fajok teszik ki, amelyek inváziójukkal súlyos veszélyt jelenthetnek hazai halainkra.

A JELÖLTEK

Az internetes voksoláson a szavazatok 17 százalékával a harmadik helyre a *garda*

került. Ez a különös testformájú, inkább tengeri, mintsem édesvízi halra emlékeztető faj – amely megfoghatkozott vizeinkben – azért került a jelöltlistára, mert a szakemberek – Herman Ottó-émlékév lévén – a Balaton „látott halával” szeretnék felhívni a figyelmet nagy polihisztorunk *A magyar halászat könyve* című munkájára is. A második helyezett sügér a voksok 40 százalékát kapta. A változó vízhozamú, kisebb folyóvizek, patakok (csatornák) főként alsó szakaszainak és az állóvizeknek is lakója. A széles körben elterjedt és népszerű faj egyben a jövő horgászhalja is lehet, ez alapján került a jelöltek közé.

A magyar bucó (Zingel zingel) 43 százaléknyi szavazattal lett 2014-ben az Év hala. Neve kevesek előtt ismert, de még a „halközvetben” élők, horgászok, halászok is ritkán találkoznak ezzel a különleges formájú és életmódú fajjal. A *sügéralakúak* (Perciformes) rendjébe, ezen belül a *sügérfélék* (Percidae) családjába tartozó halnak egy hasonló habitusú, közeli rokona is él a hazai vizekben, a *német bucó* (Z sterber).

A GYŐZTES

A magyar bucót régebben nagy bucónak is nevezték, szemben a rokonnal, amelyet sokáig – a természetére utalva – kis bucóként tartottak számon. Herman Ottó *A magyar halászat* könyve című munkájában mindkét fajt régies írásban *buczó*ként említi. A latin név *Linnétől* származik (1766). A Zingel szó egykori német nemzeti családnév is volt, de valójában az ógermánban különböző szóösszetételben élénk, illetve szűrős jelentése is lehetett. Akár erre is utalhat *Petényi János Salammon* neves kutatónk, amikor az alábbiakat írja: „...nagyon tüskés hal, azért is szúrása mérges, utána meggyűlik a kéz...” Népiesen nálunk *cingli*, *kosz*, *kóc*, *orsóhal* és *orsósügér* néven emlegették.

A bucó szó egyébként a pufók, tömzsi, vastag, zömök szóból eredeztethető, amely a „buc”, azaz a *comb* szóval hozható kapcsolatba. A névadás alapját a hal testének hátrafelé orsószerűen elvékonyodó, combhoz hasonló formája adhatta. Ez a halnév más nyelvekbe is átkerült, amilyen a román *boț* (kiejtve *boc*) – habár ez a *botos kölönte* román neve –, a szlovák *buc* és *büčko*, a szerbhorvát *buc*, *bucov* és *bucika*, valamint az orosz *bücsok* és *buc*, amint ez *Rácz János* Balatonfüred halfaunája I. című, etimológiai munkájában olvasható.

A magyar bucó teste megnyúlt, ahogy Herman Ottó írta: „*Farka orsószerűen vékonyodó, de a legvékonyabb része több, mint szemátmérőjű, az első hátsörényűszo 13-14 sugarú, elől magas, hátrafelé menedékesen lecsapott, a pusztás rajz terjedelmes.*” A karcsú hal feje lapított, orra előrenyúló, kissé groteszk alakot kölcsönözve neki, a szája tipikusan alsó állású, amely egyben a táplálkozási módjára is utal, hiszen halunk a meder aljzatán kisebb állatokkal, vízirovarok lárváival, apró rákokkal és csigákkal, esetenként halikrákkal táplálkozik.

Testét fésűs pikkelyek fedik, amelyekből a fején csak néhány található. Hátúszója osztott, a kemény úszósugarak hegyesek és szűrősak. A farokúszó kissé bevágott. Testhossza 20–30 centiméter, de ritkaságként ismert közel félméteres és egy kilogrammos példányokról is. Áprilisban-májusban ívik, apró, ragadós ikráit az aljzaton apró kavicsos gödrökbe rakja.

IGAZI HUNGARIKUM

Az Év hala tipikusan magas oxigénigényű, áramlásokkedvelő, folyóvízi hal, amely a kavicsos aljzatú vizeket kedveli, de a gyorsabban és lassabban mozgó vizekben egyaránt megél. A közép-európai folyóvizek halas szinttájainak rendszerében tipikus fajnak tekinthető a paducznától egészen a hazai, nagyobb folyókra jellemző dévérzónáig. Az iszapos aljzatú vizeket kerüli, az állóvizekben aligha marad meg.

A Duna- és a Dnyeszter vízrendszerében él, hazánkban bennszülött (endemikus) faj. Különösen tipikus élőhelye a Duna, a deltavidéktől egészen a folyó felső szakaszáig terjed, de előfordul a Dunába torkolló mellékvizekben, a Rábában, a Marcalban, az Ipolyban, a Drávában, a Murában, a Tiszában, valamint a Szamosban, a Körösökben, a Marosban és a Keleti-főcsatornában.

Leginkább a folyóvizek medrének belső, mélyebb részén, a parttól távolabb mozog, ezért a felszíni vízszennyezésekre kevésbé érzékeny. Olykor laza csapatban többedmagával, meg-meg-

iramodva keresi táplálékát. Hamar eltűnik a vízlépcsők, duzzasztók lelassuló felvizéről, ahol a kavicsos aljzat feliszapolódik. Egykoron nagyra tartották a halászok finom, szájkamentes húsa miatt, ám ritkaságánál és kis termeténél fogva „*kevésbé piaczi cziikk*” (Herman Ottó) volt. Olykor zsákmánya lehet a Duna vagy a Felső-Tisza mellett horgászóknak, de a kifogása után azonnal vissza kell engedni a vízbe, hiszen ritkasága és faunaértéke miatt fokozottan védett, pénzben kifejezett természetvédelmi értéke 100 ezer forint.

A magyar bucó élő hungarikum, vizeink védelmével sokáig köztünk lehet!

A magyar bucó egyik tipikus, hazai élőhelye a Dráva
FOTÓ | A SZERZŐ